

УДК711.5

Павлів А. П.,

*канд. техн. наук, доцент,**НУ «Львівська політехніка»*

andrii.p.pavliv@lpnu.ua, ORCID: 0000-0002-6149-2972,

ЕЛЕМЕНТИ ГЕТЕРОТОПІЧНОСТІ ТА ПРОТОПОСТІНДУСТРІАЛЬНОСТІ У ЕВОЛЮЦІЇ МІСТОБУДІВЕЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЛОС - АНДЖЕЛЕСА

Анотація: розглядається проблема детермінації пост-індустріальних рис розвитку містобудівних структур на основі досвіду Лос – Анджелесу, зокрема територій гетеротопій.

Ключові слова: гетеротопія, пост-індустріальне суспільство, містобудівна структура, Лос - Анджелес.

Постановка проблеми.

Грунтова трансформація, що відбувається у принципах містотворення впродовж останніх 50 років і пов'язана із критичним переосмисленням модерністської спадщини, стала одним із головних напрямків сучасної урбаністики. Традиційними, у цьому контексті стали напрямки, які пов'язують містобудування із теоріями сталого розвитку, збереження довкілля, глобалізації, гіпер-урбанізму тощо. Однак, переосмислення функціонально-зонавальної структури та крупномасштабного містопланування, характерних для епохи модернізму, разом із тенденцією до акцептування високої щільності, приводить до проблеми згущення можливостей, котрі раніше були доступні у загальноміському масштабі, на локальному рівні. В епоху пост-модерного етосу, однак, такий вибір не може обмежуватись лише раціоналістською стратиграфією, характерною для ХХ століття (робота, проживання, обслуговування). Власне вся критика індустріального містобудування, у своїх різноманітних проявах, була сконцентрована на подолання дегуманізаційної механічності функціоналістської містобудівної структури. В контексті пошуків практичних прикладів подолання модерністської обмеженості містобудівельної структури в пост-індустріальну епоху, можна відзначити інтерес до створення місць, специфіка яких змушує змінювати традиційну поведінку мешканців, задану функціональною передбачуваністю модерністського міста. За назвою одного із концептів французького філософі М. Фуко, такі місця названі «гетеротопіями».

Аналіз джерел та публікацій.

В контексті наукових та публіцистичних матеріалів, що займаються розглядом практичним взаємозв'язком пост-індустріальної трансформації містобудівельних структур із місцями - гетеротопіями, можна говорити про дослідження Едварда Сойї "Географія постмодерну: Просторові докази переоціненої соціальної теорії" ("Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory"). У цій книзі, автор аналізує містобудівельний розвиток Лос - Анжелеса за останні сорок років, та на основі серії аргументів, формує твердження про невідповідність набутого тут досвіду уявленням про традиційні параметри міста, закладені у епоху модернізму. Хоча значна частина книги Сойї присвячена соціальним аспектам капіталізму, він, тим не менше, залучає поняття «гетеротопії» і наводить приклади різних частин міста в сенсі трактування Лос - Анжелеса як досвіду "деконструкції" традиційної урбаністичної системи новою типологічною моделлю, котру можна умовно назвати "спільнотою районів" або "спільнотою сусідських груп"[1].

Виділення невирішених питань.

Теоретична база, накопичена навколо проблематики пост-індустріальної трансформації великих міст в основному розглядає ті приклади, які пов'язані із традиційним форматом окремого професійного проектування, джерелом якого є або ініціатива міського муніципалітету, або приватні замовлення. Однак, поза увагою, залишаються ті феномени, котрі склались внаслідок розвитку інституціонально не фіксованих процесів, часто спонтанного характеру, котрі, в той самий час, якнайбільше свідчать про об'єктивність пост-індустріальної парадигми сучасного містобудування.

Виклад основного матеріалу.

Вихідні умови сучасного розвитку Лос – Анжелеса можна вважати програму розроблену у 1991 році муніципальною корпорацією із економічного розвитку (LAEDC), що отримала умовну назву "60-ти мильного кола". Вона фактично, фіксувала моноцентрично-радіальну природу міської тканини, котра розвиваючись із однієї точки, поступово поглинала нові території та дрібніші поселення розрісшись до діаметру близько сотні кілометрів [2]. Моноцентричність Лос-Анжелеса, у свій час, була посилена системою адміністрування питної води, додаткові обсяги якої, заборонялось поширювати за межі міста [3]. Це привело до швидкого добровільного входження навколишніх населених пунктів у межі міста та їх злиття із його управлінською структурою.

Першу фазу активного розвитку міста пов'язують із відкриттям нафтових покладів та, відповідного, росту нафтової промисловості, яка привела до збільшення кількості населення [4]. Проте риси гетеротопічності пов'язані із

розвитком кінематографу, центром якого місто стало з огляду на сприятливі кліматичні умови та також можливість уникнути монополії на виробництво кіно-продукції студії Томаса Едісона, яка виникла на Східному узбережжі США [5]. Поєднання цих чинників привело до перетворення Лос-Анджелеса у світовий центр кіно-виробництва, в якому, станом на початок 1920-х років, було сконцентровано 80% всього його загальносвітового обсягу [6].

Важливою рисою став мінливий характер гетеротопії Голівуду. Пропозиція “інакшості” тут мала як постійний (вихід за межі традиційного побуду) тип - притаманний усім гетеротопіям, так і динамічний - перманентне створення іншого змісто-просторового середовища. Своєрідний культ зірок та штучний світ ідеалізованих взаємин, характерний для раннього кінематографу, асоціювали їх не лише із самими сюжетами фільмів, але із місцем їх створення, перетворюючи, таким чином не лише сам район Голівуду, але і весь Лос-Анджелес у своєрідну над-гетеротопію.

Наступний фактор, що вплинув на специфіку містобудівного розвитку міста, і який може бути характеризований як імпульсний, склався у період Другої світової війни та пов'язаний із швидким розвитком військової промисловості. Розташований на узбережжі Тихого океану - головної арени протистояння з Японією, із значною кількістю населення та великим портом, Лос-Анджелес став центром виробництва військової техніки, передовсім авіаційної. Бум військового авіабудування привів до концентрації великої кількості кваліфікованих працівників цієї сфери, що, в свою чергу, привело до появи у місті виробництв авіаційної техніки більш широко спектру, в тому числі і цивільної. Після війни, тут на постійно залишились головні виробники авіації “Douglas”, “Lockheed”, “Northrop” та інші. Динамічний розвиток можливостей авіації, пов'язаний із впровадженням реактивних двигунів та подолання звукового порогу швидкості, перетворив галузь на ще один, поряд із Голівудом, маркер винятковості міста та його наступним гетеротопічним шаром.

Наведені вище фактори гетеротопічності та калейдоскопічності міської структури Лос-Анджелеса, однак, складають собою лише одну частину нетиповості, про яку говорив Сойя. Інша її частина впливає із просторової організації міста, для якої характерним є переважання малоповерхової забудови та відсутність розвиненого і концентрованого у одному місці ділового центру.

Нинішній діловий центр, відносно невеликого розміру - протяжністю близько 3,5 кілометрів, почав формуватись лише наприкінці ХХ століття. Його вузлом стали будівлі в стилі ар-деко: мерії (City Hall East та City Hall South), споруда редакції “Лос-Анджелес Таймс” та поліцейської дільниці, яка пізніше була перебудована у так званий центр Паркера (Parker Center). На межі ХХ-ХХІ

століть до цього комплексу будівель було додано ряд репрезентативних об'єктів таких як Театр Діснея, Gateway Center, Department of Water and Power та кілька інших. З їх допомогою, історичне ядро набуло певної просторово-візуальної ідентичності, та створило орієнтир у сорока-кілометровій осі Grand Avenue, що простягається до узбережжя. Різноманітна та калейдоскопічна природа міста тут акцентована реконструкцією парку El Pueblo de Los Angeles, що обіймає вихідне іспано-мексиканське ядро міста. Парк в якому збережено комплекс будівель XIX століття, серед яких церква "Пласіта", вулиця Олівера, театр Мерсед та інші. El Pueblo безпосередньо прилягає до ділового центру та є частиною його периметру створюючи очевидний стилістичний, змістовий та масштабний контраст.

Однією із наступних рис специфіки розвитку Лос-Анджелеса стало виникнення інших – паралельних, до описаного вище, ділових центрів. В період розвинутого модернізму поступово формується новий крупний діловий вузол міста Вест - Сайд (West-Side), до складу якого увійшли будівля Кримінального суду (Criminal Court's Building), будинок звукозапису (Hall of Records), бібліотека юридичної літератури (Law Library), Суд округу Лос-Анджелеса (LA County Courthouse), адміністративний зал (Hall of Administration). Із Вест - Сайдом пов'язані також і такі архітектурно-містобудівні комплекси як Century City, Westwood, Brentwood, котрі у західному напрямку продовжуються районами Santa-Monica, Malibu та Pacific Palisades, а у східному районами Beverly Wood та Beverly Grow.

Разом із тим, не дивлячись на певну активізацію метрополітальної інфраструктури в ареалі Центрального міста і Вест-Сайду, розвиток Лос-Анджелесу продовжувався в тому ж напрямку, який був закладений у 1950-60-х роках. Станом на початок XXI століття, у його структурі не можливо чітко визначити традиційний для модерністського міста принцип зонування, існування загально-міського центру гравітації якого підпорядковані основні транспортні магістралі, структуровані градації житлового розселення (багатоповерхова забудова, малоповерхова, котеджна), концентровані вузли міжміського сполучення (аеропорт, залізничний вокзал).

В результаті великих резервів території та, високому економічному рівню мешканців, у Лос-Анджелесі, склався особливий тип містобудівельної тканини, для якої характерними стали онтологічна деконструкція традиційного трактування міста. Ця деконструкція інструменталізувалась дрібною точковою фрагментацією ареалу забудови окремими (мікро-) імпульсами, функціональна природа яких дуже різноманітна. Середовищем для таких імпульсів став обширний ареал лос-анджельської долини заповнений малоповерховою та котеджною забудовою. Хоча початковим економічним фактором росту міста

було добування нафти, в подальшому основною базою стали сектори розваг, технологій, моди та авіаційної промисловості, а також пов'язані із ними туризм і сфера обслуговування. В результаті, для міста питомим став відносно низький рівень забруднення довкілля, низька щільність забудови, відсутність єдиного домінуючого центру, мультилокальність, та багатошарова ідентичність.

У своїй рефлексії, щодо унікального гетеротопічного розвитку Лос-Анджелеса, можна підкреслити ще два важливі аспекти, які зауважує також і Сойя – це: а) *спільнотна організація районів* та б) *великий вибір життєвого досвіду*. Щодо першого аспекту (його вже було розглянуто у попередньому розділі) то він, до певної міри, обумовлений соціалістичним світоглядом автора та його ідеалами “низової” самоорганізації, котра має обумовлювати дії центральних органів управління. Разом із тим, очевидно і те, що домінуюча суцільна малоповерхова тканина забудови та її розподіленість серед різних географічно-рель'єфних зон, у значній мірі сприяє солідаризації локальних громад. Однак, така солідаризація, сама по собі, не була б достатньо ефективною, якби не описані вище умови дрібної функціональної дисперсності, котра дозволяє такій громаді відчувати себе більш самодостатньою та солідаризованою внаслідок близької доступності всіх можливостей міського вибору (з яких основні - робота, рекреація, дозвілля, проживання). В такому контексті, багаті морфологічні та антропологічні умови Лос-Анджелеса в його “60-мильній зоні” відіграють роль додаткового вибору понад універсальний, котрий склався на локальному рівні.

Не менш важливим є другий аспект гетеротопічного розвитку міста, котрий концентрується на самій категорії вибору, як характеристиці міського життєпростору. Лос-Анджелес, який онтологічно розвинувся як *прото-пост-індустріальне* місто, виявив, що стратегія полі-імпульсності (котра тут склалась скоріше спонтанно), має своїм результатом значно ширші можливості вибору для рядового мешканця, ніж у аналогічних за розміром та розташуванням містах (в інших випадках він ще менший).

Відтак, категорія вибору виступає як головна мета реалізації імпульсного та гетеротопічного ядра, а полі-імпульсна стратегія у моно-центричному місті, полягає в гомогенізації вибору по всій території того чи іншого урбаністичного утворення. Разом з тим, виникає питання про взаємозв'язок “вибороздатності” середовища із впливом на нього самоорганізованих локальних громад, котрі виступають як нове явище пост-індустріального міста. Варто визнати, що у книзі Сойї, цей феномен, багато в чому, розглядається крізь призму соціалістичного та ліво-радикального ідеалізму і не дає чітких практичних відповідей. Очевидно, що ці дві категорії полі-імпульсності у контексті моно-

центричного міста знаходяться у діалектичному взаємозв'язку, однак розробка способів їх взаємодії мають бути розглянуті у майбутньому.

Окремою важливою темою досвіду структури імпульсного розвитку Лос-Анджелеса є розвиток фактору який, можна назвати *легендарним*. Високий ступінь присутності у місті сегментів зайнятості які вважаються престижними та романтизованими у популярній культурі, створили всі умови для розвитку чинників легендарного фактору таких як *нобілізація* та *мотивація*. Можна виділити кілька головних складових їх інструменталізації котрі впливають із збігу природних та антропогенних обставин, що творять функціональний життєпростір міста. Передовсім, це виняткові для США кліматичні умови субтропічної приокеанської зони, згладжений контраст температур, помірна кількість опадів та велика кількість сонячних днів тощо. Багатство природного ареалу, в якому поєднуються і океанські пляжне узбережжя із “середземноморським” режимом мікроклімату та гірські масиви із інфраструктурою зимового відпочинку, різноманітність локальної флори та наближений до міста архіпелагу островів Channel islands, Katalina islands та інші творять *життєпростір широкого вибору*. Він у свою чергу доповнюється унікальною якістю містобудівної тканини, в якій більшість її фрагментів не можуть розглядатись як периферійні не дивлячись на історично моноцентричну структуру.

До штучних елементів *життєпростору широкого вибору* належать, проаналізовані ареали міфологізованого середовищі кіноматографічних студій (Голівуд), національних кварталів (іспано-латинського, китайського, корейського, вірменського тощо), штучних історичних аллюзій (“лос-анджельська Венеція”), заклади освіти та пізнання (Університет Каліфорнії, обсерваторія Гріффта), ділові та торгівельні квартали - історичного ядра, “Чудової Милі”, Вест-сайду, тощо.

Розглядаючи участь універсальних факторів імпульсного розвитку у формуванні особливостей містобудівної тканини Лос-Анджелеса, варто також звернути увагу на реалізацію тих чинників прискореного розвитку, які впливають із характерних рис пост-індустріальної суспільно-економічної формації. У попередніх частинах дослідження було виділено чотири таких чинники: *життєпростір для інтелектуальної взаємодії, техно-біосферний симбіоз, динамічна інакшість, регіональне накопичення глобальних даних*. В цьому контексті треба відзначити як очевидні паралелі так і важливі відмінності між зазначеними чинниками та прото-пост-індустріальним розвитком Лос-Анджелеса. Оскільки нетипова містобудівельна еволюція тут склалась здебільшого спонтанно, під впливом специфічних економічно-кліматичних факторів, очевидно, що у даному випадку, можна розглядати

діалектику взаємопов'язання зазначених формаційних чинників та особливостей урбаністичної системи Лос-Анджелеса як спосіб практичної надійності перших.

Значно більш повноцінно знайшли вираження інші характерні ознаки пост-індустріальних факторів імпульсного розвитку які можна назвати *динамічною інакшістю* та *регіональним накопичення глобальних даних*. Розвиток творчо та креативно зорієнтованих галузей, що збігся із дрібною функціональною фрагментацією та етно-культурним симбіозом, став підґрунтям для виникнення великих комплексів складної ідентичності та мінливої естетичної моделі. Прикладом такого комплексу може служити Holliwood and Highland Center площею 32 000 квадратних метрів, відкритий у 2001 році. Специфікою комплексу є його відкритість та синкретизм. Зокрема, тут присутні елементи синтезу китайської традиціоналістичної архітектури із стилістикою ар-деко, мотиви давньо-вавилонського етосу, зооморфні акценти та пост-модерністські модифікації класичних елементів – поєднання, яке само по собі, викликало неоднозначну оцінку критики [7] та було реплікою сцени одного із перших голівудських фільмів.

Оскільки Лос-Анджелес є глобальним центром виробництва інтелектуальної та творчої продукції, фактор регіонального накопичення даних тут складається, як із шляхом обміну та акумуляції інформаційних ресурсів за допомогою звичайних комунікативних джерел, так і на основі саморефлексії власного досвіду. Тому з усіх чинників імпульсного розвитку, що мають пост-індустріальний формаційний характер, конвергенція регіональності із глобальністю даних тут виражена в найбільш повній мірі та органічно пов'язана із власною системою економічного життєзабезпечення.

Наведений вище аналіз та систематизація окремих етапів і елементів імпульсного характеру творення моноцентричної містобудівної структури Лос-Анджелеса, дають можливість провести певні узагальнення відносно їх закономірностей, що має важливе значення з огляду на мету дослідження. В даному випадку, не розглядаються історичні та функціональні причини виникнення самих цих факторів, а лише їх вплив на утворення полі-імпульсної структури міста. В результаті склалось *ексцентриситетне* розташування історичного центру міста, коли у північному напрямку до його межі близько 10 кілометрів, а у південно-східному близько 60-ти. Крім цих обставин, потрібно також врахувати і те, що історичний центр опинився на відстані кількох десятків кілометрів від гавані Лонг-біч де став розвиватись крупний портовий та складський комплекс, районів найбільш дорогої та інтенсивної забудови Вест-Сайд, Санта-Моніка та Хантінгтон-біч.

Наступним чинником, котрий варто виділити як такий, що сприяв полі-імпульсному та гетеротопічному розвитку містобудівної тканини Лос-Анджелеса, виступає *різномасштабність* масивів розселення та освоєння території. Ексцентриситетне розміщення історично-адміністративного центру, відкрило можливості для більш спонтанного та довільного розселення на території Лос-Анджелеського басейну та оточуючих його природних ареалів. Особливість топографії басейну вплинула і на характер його урбаністичного структурування. Слабо-горбистий рель'єф плато глибиною коло 30 кілометрів обмежений із півдня узбережжям океану, а з півночі гірським масивом Сан-Габріель та хребтом Санта - Моніка. Деякі гірські відроги входять у глибину долини, а низинні долини у гірські території - Долина Сан-Фернандо. Крім того, саме узбережжя отримало нерівномірну природу в силу забудови гавані Лонг-Біч будівлями портової та складської інфраструктури та розташуванню неподалік горбистого мису Палос - Верде, В зв'язку із цим, 30-ти кілометрова зона басейну отримала нерівномірну стратиграфію цінності.

Після того як перша фаза стрімкого розвитку міста, пов'язана із відкриттям нафтових родовищ, поступово завершилась, ціни на землю у басейні Лос-Анджелеса виявились низькими та доступними, в силу загальної неосвоєності регіону та периферійності його тодішнього розташування у системі соціально-економічних зв'язків Сполучених Штатів. В цей час - на початок другого десятиріччя ХХ століття, починається стрімка розбудова кінематографічної індустрії, а згодом через 20 років - військової та авіабудівної. В короткий період часу тривало становище, коли відносно доступна земля активно забудовувалась приватними особами для свого проживання. Це стало причиною іншого - протилежного до модерністського, принципу освоєння життєпростору. Якщо останній базувався на виробленні централізованих програм та схем (муніципалітатом, або девелоперськими компаніями), залишаючи конкретному мешканцю можливість індивідуально впливати на середовище свого життя лише на рівні внутрішніх частин будинку, то перший ґрунтувався на зворотній стратегії. Завдяки набутих, через привабливість водозабезпечення і наявності великих територій, муніципалітет Лос-Анджелеса, (як і приватні власники) був зацікавлений у продажі значних, на той час, запасів землі, що наповнювали міських бюджет. У подальшому, вона потрапляла до рук власників, більшу частину яких, вже у першій половині ХХ століття можна було віднести до категорії "середнього класу". Наслідком такої послідовності стала інша схема формування житлових кварталів, при якій його головним джерелом стала *приватна ініціатива облаштування власного життєпростору* в умовах переважаючої садибної та малоповерхової забудови.

За цих обставин, Лос-Анджелесу вдалось уникнути багатьох проблем, котрі, вже у 1960-70-ті роки вилились у кризу модерністського міста і критику його засадничих положень. Рівень якісного індивідуального простору, вищий рівень чистоти довкілля (внаслідок поширення присадибних приватних зон озеленення), більш рівномірне розподілення транспортного навантаження (внаслідок релятивізації загальноміського центру), наявність великих природних та штучних рекреаційних ареалів, поєднання переваг міського та заміського проживання - можуть сприйматись як реалізація частини альтернативних ідей пост-індустріального міста, в тому числі і в частині його імпульсного моделювання.

Висновки

1. Визначено універсальні фактори полі-імпульсного досвіду Лос-Анджелесу, котрі можуть бути застосовані у контекстах інших гіпер-урбаністичних утворень, котрі виникли на базі історично-модерних міст. До таких факторів належить: а) *ексцентриситетне розташування історичного центру* (розташування на відстані 10 кілометрів від північної межі та 60-ти до південно-східної, а також десятків кілометрів від головного порту і районів інтенсивної забудови Вест-Сайд/Санта-Моніка та Хантінгтон-біч), б) *різномасштабність масивів розселення* (орієнтація різних частин містобудівної тканини на різні гравітаційні центри – узбережжя, річкові заплави, гірські масиви, виробничі кластери), в) *приватна ініціатива облаштування власного життєпростору* (приоритет індивідуального розвитку житлового сектору над централізованим), г) *гетеротопічність* (на відміну від Великого Сан-Франциско, тут гетеротопічність має характер не дисперсного розсосередження, в рамках однієї урбаністичної мега-структури, а вигляд накладання імпульсних шарів один на одній).

2. На основі аналізу містобудівельних систем Сан – Франциско та Лос-Анджелеса визначено перспективні засади моделювання гіпер-урбанізованих структур. Їх умовою, в контексті традиційного історично-модерного міста є репродукція вже існуючого масиву забудови, що можливо у випадку промислової забудови, котра втратила своє автентичне функціональне значення, але значно важче у випадку приватної житлової забудови. До засад такого моделювання віднесено формування: а) *життєпростору широкого вибору*, б) *стратегію змінної подієвості*, в) *техно-біосферного симбіозу*, г) *регіонального накопичення глобальної присутності*.

Література

1. <https://www.versobooks.com> Space and Power: Celebrating the life of Edward Soja (1940-2015) [online] Доступно: <https://www.versobooks.com/blogs/2326-space-and-power-celebrating-the-life-of-edward-soja-1940-2015> Відвідано: 26.10.2017.
2. Freeman G (2001) The 60 Mile Circle: Reconnecting our Neighborhoods to the Region [online] Доступно: https://www.laedc.org/sclc/documents/Center_60MileCircle.pdf Відвідано: 27.10.2017.
3. Nelson S. (1988), Water For Los Angeles <http://texts.cdlib.org> [online] Доступно: http://texts.cdlib.org/view?docId=ft0v19n64m&doc.view=entire_text Відвідано: 27.10.2017.
4. Kipen, David (2011). Los Angeles in the 1930s: The WPA Guide to the City of Angels. University of California Press. pp. 45–46.
5. History of Hollywood, California [online] Доступно: <http://www.u-s-history.com/pages/h3871.html> Відвідано: 28.10.2017.
6. Buntin J.(2010) L.A. Noir: The Struggle for the Soul of America's Most Seductive City, New-York, Three Rivers Press, p.18.
7. Williams J (2007) Here It Is... Your Ugliest Building Winner, Curbed Los Angeles [online] Доступно: <https://la.curbed.com/2007/4/17/10594746/here-it-is-your> Відвідано: 10.11.2017.

Аннотация

Канд. техн. наук, доцент Павлив А.П., НУ «Львовская политехника».

Элементы гетеротопичности и прото-постиндустриальности в эволюции градостроительного развития Лос-Анджелеса.

Рассматривается проблема детерминации пост-индустриальных черт развития градостроительных структур на основе опыта Лос - Анджелеса, в частности территорий гетеротопии.

Ключевые слова: гетеротопия, пост-индустриальное общество, градостроительная структура, Лос - Анджелес.

Annotation

PhD, Ass. Professor Pavliv A., Lviv Polytechnic National University.

Heterotopical and proto-post-industrial elements of urban development of Los Angeles.

The article highlights the problem of the determination of post-industrial urban development based on the experience of Los Angeles, in particular the territories of heterotopy.

Keywords: heterotopia, post-industrial society, urban structure, Los Angeles.